

Lietuvos filosofijos tapatybės problema

FILOSOFIJA LIETUVOJE PO 1989: KĄ APIE TAI BYLOJA LIETUVIŠKI AKADEMINIAI ŽURNALAI?

Aldis Gedutis

Klaipėdos universiteto
Sociologijos katedra
Minijos g. 153
LT-93185 Klaipėda
El. paštas: pk.smf@ku.lt

Straipsnyje nagrinėjama Lietuvos filosofijos būklė po 1989 metų. Pagrindinis dėmesys skiriamas klausimui, ar po 1989 metų Lietuvoje atsirado filosofinė (s) tradicija (-os) bei mokykla (-os). Tyrimo objektas – lietuviški akademiniai žurnalai – „Problemos“, „Filosofija. Sociologija“ ir „Logos“. Chronologinė apžvalga – straipsniai, publikuoti nuo 1989 iki 2009 metų. Siekiama išnagrinėti lietuvių filosofų citavimo ir tarpusavio komunikavimo strategijas, esant galimybei ieškoti kriterijų, leidžiančių identifikuoti filosofinės tradicijos buvimą. Pagrindinis dėmesys skiriamas šiems klausimams: kaip dažnai ir koku būdu lietuvių filosofai cituoja ir mini savo kolegas? ar citavimas ir kolegų (pa)minėjimas leidžia identifikuoti tradicijai būdingus santykius tarp Lietuvos filosofų? kurie lietuvių filosofai ir filosofiniai tekstai yra įtakingiausi ir dažniausiai naudojami?¹

Pagrindiniai žodžiai: Lietuvos filosofija, filosofinė tradicija, filosofinė mokykla, citavimo indeksas, komunikacija filosofijoje.

Šiuolaikinei Lietuvos filosofijai simboliškai bene svarbiausi 1989 metai, žymintys politines, ideologines, institucines ir akademines transformacijas: 1988 m. gruodžio 20 d. panaikintas SSRS filosofų draugijos Lietuvos skyrius ir įkurta Lietuvos

filosofų draugija (LFD), spaudoje apie tai paskelbta tik 1989 m. sausio 11 d.; pradėtos filosofijos studijos atkurtame Vilniaus universiteto Filosofijos fakultete; atkurtas Vytauto Didžiojo universitetas, kartu jo Filosofijos katedra ir filosofijos studijos.

Tačiau ar simboliniai 1989 metų pokyčiai reiškia ir tikrąsias permainas lietuviškoje filosofijoje? Akivaizdu, kad keitėsi autoritetai, išsiplėtė tematika, daugėjo autorinių ir verstinių filosofinių tekstų. Vis dėlto kyla klausimas, ar Lietuvos fi-

¹ Straipsnis parašytas pranešimo, skaityto Lietuvos filosofų draugijos ir Vilniaus universiteto rengtoje konferencijoje „Filosofija Lietuvoje ir Lietuvos filosofija“ (2010 m. gegužės 7 d., Vilnius), pagrindu. Dalis argumentų paimta iš autoriaus lietuviškai neprieinamo straipsnio (Гедутис 2004).

losofijoje susikūrė (ar bent pradėjo kurtis) matoma (-os) mokykla (-os) ir aiškiai atpažįstama (-os) tradicija (-os)? Iš pirmo žvilgsnio atsakymas lyg ir turėtų būti teigiamas, mat žodžiai „mokykla“ ir „tradicija“ dažnai vartojami kartu su žodžiais „Lietuva“ ir „filosofija“ bei jų vediniais. Pavyzdžiui, lietuvišką filosofinę tradiciją nurodo A. Sverdiolas (1989), A. Jokubaitis (1994), K. Stoškus (1995), G. Mikelaitis (1996); lietuviškos filosofijos mokyklas mini A. Jokubaitis (1994), K. Stoškus (1995 ir 1998), A. Šliogeris (1995 ir 1998), V. Radvilavičius (1998), H. Zabulis (1998), N. Putinaitė (2001), B. Juodka (2002). Tačiau ieškant tų mokyklų ar tradicijų apraiškų bei ženklų, kyla įtarimas, kad tokios vartosenas yra veikiau retorinė priemonė, o ne įvykusio fakto konstatavimas. Todėl svarbu išsiaiškinti, ar tos mokyklos ir tradicijos išties matomos. Kitaip tariant, pagrindinis šio tyrimo tikslas – bandyti išžvelgti ir identifikuoti mokyklas ir tradicijas arba paneigti jų egzistavimą.

Terminas „filosofinė tradicija“ (filosofinė mokykla – tradicijos atmaina) reiškia tam tikrų idėjų, svarstomų klausimų, nagrinėjamų problemų, atliekamų tyrimų, naudojamų metodų visumą, kuri yra bendra mažiausiai dviem filosofų kartoms. Tradiciją galima identifikuoti taikant tokius kriterijus kaip idėjų ir temų perimamumas, jų tęstinumas, kolegų bendradarbiavimas, diskusijos, dialogai, kritika ir atsakymai į ją.

Tyrimo, siekiančio identifikuoti filosofines tradicijas (ir/ar mokyklas) Lietuvoje, objektas – didžiausios autorių bei idėjų įvairovės ir filosofinių tekstų koncentracijos lietuviški akademiniai žurnalai *Problemos*, *Filosofija*. *Sociologija* ir *Logos*.

Chronologinė apimtis – straipsniai, publikuoti nuo 1989 iki 2009 metų. Tyrimo tikslai – išnagrinėti lietuvių filosofų citavimo ir tarpusavio komunikavimo strategijas, esant galimybei ieškoti kriterijų, leidžiančių identifikuoti filosofinės tradicijos buvimą. Pagrindinis dėmesys skiriamas šiems klausimams: kiek dažnai, kokių būdu ir kokiuose kontekstuose lietuvių filosofai cituoja ir mini savo kolegas? Ar citavimas ir kolegų (pa)minėjimas leidžia identifikuoti tradicijai būdingus santykius tarp Lietuvos filosofų (mokytojas–mokinys, proponentas–oponentas, sąjungininkas–kritikas ir kt.)? Kokiais lietuviškais filosofiniais tektais dažniausiai naudotasi 1989–2009 metais?

1. Tyrimo pretekstas

Tekstų, nagrinėjančių Lietuvos filosofijos realijas ir aktualijas, analizė rodo, kad nemažai autorių mini tiek filosofinę tradiciją, tiek filosofinę mokyklą. Kelios citatos sukėlė tam tikrų abejonių dėl filosofinės tradicijos realumo. Rimtesnio pagrindimo nebuvimas tuose tekstuose ir paskatino atlikti akademinių žurnalų tyrimą. Toliau pateikiamos trijų autorių citatos, kurias galima interpretuoti kaip atlikto tyrimo pretekstą.

Vienas iš pretekstų pradėti šį tyrimą buvo (tuo metu) neseniai išrinkto Vilniaus universiteto rektoriaus Benedikto Juodkos mintys apie filosofijos situaciją universitete. Bendrame universiteto kontekste filosofijos situaciją B. Juodka apibūdino optimistiškai:

„Nesakyčiau, kad humanitarinių ir socialinių mokslų srityje viskas sustojo, bet puikiai su-

prantate, kad šiuose moksluose per pastarąjį dešimtmetį turėjo įvykti lūžis. Po šio lūžio tikrai nelabai kas atsirado. Humanitariniai mokslai stipriai susovietėję nebuvo. Baltistika funkcionuoja, mūsų filosofai, kad ir Romanas Plečkaitis, Evaldas Nekrašas, Arvydas Šliogeris, yra sukūrę stiprias mokyklas“ (Juodka 2002: 16–17).

Ši citata perša mintį, kad rektorius B. Juodka pernelyg optimistiškai vertina esamą situaciją. Aišku, kad pagal formalius kriterijus (standartinių kursų buvimas, darbas su studentais ir doktorantais) galima išvelgti R. Plečkaičio, E. Nekrašo ir A. Šliogerio mokyklas. Tačiau tuomet kyla klausimas, kodėl tos mokyklos nepastebimos ir neaitina mokyklai ar tradicijai keliamų reikalavimų? Filosofai, mėginę aptarti esamą Lietuvos filosofijos situaciją, išskyrė vienintelę – Eugenijaus Meškausko mokyklą (žr. Jokubaitis 1994; Stoškus 1995; Šliogeris 1998; Putinaitė 2001).

Antras pretekstas imtis šio tyrimo – Gedimino Mikelaičio bandymas „įsteigti“ Lietuvos filosofinę tradiciją:

„Lietuvos filosofinės tradicijos tęstinumas, kai kurios savitos filosofinio mąstymo ypatybės, tiesioginis filosofijos ryšys su kultūra ir visuomenės rūpesčiais tik paliudija, kad Lietuvos filosofija ir filosofinė mintis yra savita ir reikšminga mūsų kultūros dalis. Ji prašyte prašosi būti skaitoma, studijuojama ir apmąstoma“ (Mikelaitis 1996: 15).

Citatos autorius mini lietuvišką filosofinę tradiciją ir jos tęstinumą, tačiau nepasiūlo nė vieno tęstinumo pavyzdžio. Mikelaitis kalba apie filosofinę tradiciją kaip akivaizdų ir savaime suprantamą dalyką, tačiau šie teiginiai veikiau deklaratyvūs, o ne pagrįsti ir argumentuoti. Pavyzdžiui, nepateiktas nei tęstinumo, nei savitumo pagrindimas.

Paskutinis pretekstas imtis tyrimo – Lietuvos filosofų draugijos (LFD) įstatai, paskelbti laikraštyje *Komjaunimo tiesa* (1989) kartu su trumpu Arūno Sverdiolo straipsniu, kuriame buvo paaiškinti LFD įsteigimo motyvai ir aplinkybės. Įdomu tai, kad visas tekstas (straipsnis su įstatais) buvo pasirašytas su tam tikru patikslinimu – „Arūnas Sverdiolas, Lietuvos filosofų draugijos tarybai pavedus“. Tokia formuluotė suponuoja, kad A. Sverdiolas išdėsto ne savo asmeninę, o oficialią LFD poziciją.

Verta atkreipti dėmesį į LFD deklaruojamus tikslus ir principus:

„2. Svarbiausi Draugijos tikslai:

- (a) puoselėti ir plėtoti Lietuvos filosofinę kultūrą bei *tęsti filosofinės minties tradiciją* (kursyvas mano – A. G.);
- (b) įtvirtinti ir ginti laisvo tiesos ieškojimo bei jos skelbimo principą filosofinėje veikloje;
- (c) skatinti ir organizuoti filosofų kūrybinę veiklą, jų profesinį tobulėjimą ir *profesinį bendravimą* (kursyvas mano – A. G.);
- (d) rūpintis filosofijos dėstymu ir jos populiarinimu Lietuvoje;
- (e) skatinti Lietuvos filosofų ryšius su kolegomis kitose respublikose ir užsienio šalyse, *plėtoti idėjų mainus* (kursyvas mano – A. G.);
- (f) telkti filosofus aktualiems Lietuvos visuomeniniams ir kultūriniais uždaviniais spręsti“ (Sverdiolas 1989: 3).

Įstatai nedviprasmiškai teigia egzistuojant filosofinę tradiciją, kurią būtina pratęsti. Tai reiškia, kad ši tradicija LFD yra tam tikra vertybė, antraip ji nebūtų minima ir nebūtų deklaruojamas jos tęsimas. LFD įstatuose pabrėžiamas ir komunikacinis filosofijos aspektas. Filosofinė tradicija negalima be „profesinio bendravimo“ ar be

„idėjų mainų“. Taigi LFD įstatai suteikia atspirties tašką tolesniam tyrimui: tęstinumo, profesinio bendravimo paieškos ir idėjų mainai atliks kriterijų vaidmenį aiškinantis, ar ta lietuviška filosofinė tradicija išties egzistuoja.

2. Filosofinės tradicijos ir filosofinės mokyklos sampratos

B. Juodkos, G. Mikelaičio ir A. Sverdiolo (LFD) citatos suponuoja, kad kažkokia filosofinė tradicija visgi egzistuoja. Vadinausi, tam, kad ta tradicija būtų identifikuota, ji privalo turėti savo specifinių bruožų. Tačiau kiek filosofinė tradicija Lietuvoje yra reali, o ne, pavyzdžiui, nieko bendro neturinčių bendrija? Tam reikia apibūdinti „tradicijos“ ir „mokyklos“ sąvokas.

Enciklopedijoje *Britannica* (CD-ROM *Deluxe edition 2001*) tradicija apibūdinama kaip (1) informacijos, nuomonių ir papročių perdavimas laike; (2) paveldėtas (arba išrastas – plg. Hobsbawm and Ranger 1983) mąstymo, veikimo arba praktikos modelis; (3) kultūrinis socialinių nuostatų, papročių ir institucijų tęstinumas; (4) charakteringas būdas, metodas arba stilius. Iš to, ką nurodo *Britannica*, galima daryti išvadą, jog *filosofinė tradicija* pirmiausia reiškia bendrų idėjų, problemų, tyrimų ir metodų visumą. Taip pat negalima pamiršti ir tęstinumo aspekto, t. y. minėta bendrų idėjų, problemų, tyrimų ir metodų visuma vienaip arba kitaip turi būti perduodama (mokytojo mokiniui ar vienos kartos kitai kartai).

Būtina pridurti, kad filosofijos tradicijos sąvoka dažnai susikloja su filosofinės mokyklos sąvoka. Kartais šios sąvokos

gali būti keičiamos viena kita. Pagrindinis tradicijos ir mokyklos skirtumas tas, kad mokykla yra lokalesnė, konkretesnė ir mažiau išplitusi laike ir erdvėje. Dažniausiai filosofinės mokyklos tapatinamos arba su įtakingomis asmenybėmis (pvz., tomistai, kardininkai, hegelininkai, popperininkai ir pan.), arba su konkrečiomis akademinėmis institucijomis ar jų lokalizacija (pvz., Lvo vo ir Varšuvos mokykla, Vienos ratelis, Marburgo mokykla, Frankfurto mokykla ir pan.). Filosofinės tradicijos samprata yra platesnė. Tradicija apima idėjas, kurios neapsiriboja vienu asmeniu, viena institucija ar vienu laikotarpiu. Dažniausiai minimos tokios tradicijos kaip analitinė (Corrado 2008), anglosaksų (Mabille 2009), kontinentinė (Vaughan 2008) arba fenomenologinė (Sokolowski 1989).

Atsižvelgiant į tai, kas pasakyta, kyla klausimas, ar nagrinėjant dabartinę Lietuvos filosofiją esama realaus pagrindo išskirti kokią nors tradiciją ar mokyklą – nesvarbu, ar unikalią vietinę, ar bendresnę užsieninę? O galbūt „Lietuvos filosofinė tradicija“ tėra neapgalvotas apibendrinimas?

3. „Tradicijos“ ir „mokyklos“ paieškos lietuviškuose akademiniuose žurnaluose

Pirmiau pateikti filosofinės tradicijos ir mokyklos apibrėžimai verčia susidurti su metodologinio pobūdžio problema: kokios priemonės ir instrumentai tinkamiausi, kad būtų galima efektyviai identifikuoti tradiciją?

Bene tinkamiausia prieiga – tekstų įtakingiausiuose Lietuvos filosofiniuose akademiniuose žurnaluose analizė. Svar-

biausias kriterijus, padedantis aptikti tradiciją ar mokyklą, – aktyvus dialogas (polilogas) ir bendradarbiavimas. Pagrindiniai požymiai – nuolatinės diskusijos, aktyvus keitimasis nuomonėmis, rašytinė reakcija į kolegų tekstus, citavimas, minėjimas, vidinė ir išorinė kritika. Sociologas Randallas Collinsas pabrėžia konflikto svarbą moksle ir intelektualiniame gyvenime:

„Intelektualinį gyvenimą centruoja konfliktas ir nesutarimas. Net šio teiginio neigimas jį iliustruoja. Tačiau tai nėra intelektualinis karas visų prieš visus. Ne konfliktuojantys individai, o kelios kovojančios stovyklos yra intelektualios istorijos modelis. Intelektualinį konfliktą struktūruoja susitelkimas prie kelių temų ir kelių frakcijų susivienijimas. Konfliktas yra intelektualinio gyvenimo energijos šaltinis ir jis pats save riboja“ (Collins 2000: 58).

R. Collinsas konfliktą suvokia pozityviai, nes jis „yra pagrindinis intelektualinės dinamikos šaltinis, apimantis procesus, kurie kuria naujas teorijas ir kolektyviai nusprendžia, kurie tų tradicijų rezultatai yra geriausi“ (Collins 1989: 137). Taigi nei tradicija, nei mokykla be ginčo, kritikos ar intelektualinio konflikto negalimi. Taip pat svarbus tęstinumo kriterijus, t. y. dialoge arba intelektualiniame konflikte turėtų dalyvauti mažiausiai dviejų kartų atstovai, svarstantys panašias temas ir problemas.

Tyrimo objektas – lietuviški akademiniai filosofijos žurnalai, kurie apima didžiąją dalį laikotarpio nuo 1989 iki 2009 metų ir kuriuose filosofinių tekstų koncentracija yra didžiausia. Šį kriterijų tenkina trys žurnalai – *Filosofija*, *Sociologija*, *Logos* ir *Problemos*. Kai kurie kiti akademiniai lei-

diniai nenagrinėjami dėl pernelyg trumpo jų egzistavimo (pvz., *Athena*) ar dėl pernelyg mažos filosofinių tekstų koncentracijos (pvz., *Žmogus ir žodis*).

Atliekant tyrimą apsiribota vien straipsniais pirmiau nurodytuose žurnaluose, atsisakyta nagrinėti monografijas, disertacijas ir recenzijas. Monografių analizė atidėta ateičiai, nes dėl pernelyg didelės jų apimties ir skirtingų šaltinių tvarkymo principų nebūtų pavykę laiku parengti nei konferencijos pranešimo, nei šio straipsnio.

Disertacijų analizės atsisakyta, nes jose kolegų darbų apžvalga yra privaloma, o ne savanoriška. Kiekvienos disertacijos įvadinėje dalyje būtina pateikti problemos „iširtumą“, t. y. apžvelgti nagrinėjamoje problematikoje jau atliktus tyrimus. Lyg ir viskas gerai, tačiau disertacijose nemažai minima bet kas, „kas į tą pusę“. (Pa)minėjimų skaičius padidėja, tačiau kolegų citavimas ir minėjimas dažniausiai apsiriboja įvadu ir į tolesnę idėjų apyvartą nepatenka. Taigi straipsniai kaip savanoriško kolegų minėjimo poligonas yra reprezentatyvesni nei disertacijos.

Tyrimo pradžioje buvo svarstoma galimybė kartu su straipsniais tirti ir recenzijas. Iš pirmo žvilgsnio ji atrodo gana perspektyvi, mat recenzijose pristatomi kolegų darbai, kurie sulaukia ne tik pozityvaus, bet ir kritinio įvertinimo. Tačiau recenzijų tyrimo atsisakyta, nes nė viena recenzija nesukėlė jokio atgarsio, t. y. nebuvo nei minima, nei cituojama. Maža to, autoriai į savo tekstų recenzijas tirtuose žurnaluose nesureagavo. Taigi recenzijos filosofinio dialogo neskati- no ir tradicijos nepuoselėjo.

3.1. Lietuvių filosofų tekstai ir kolegų minėjimas juose

Šioje dalyje pateikiama bendra informacija apie tekstų skaičių ir kolegų minėjimą bei citavimą juose. Šioje stadijoje minėji-

mo pobūdis neturėjo jokios reikšmės, t. y. į bendrą skaičių pateko visi straipsniai, kurių literatūros sąrašė nurodyti lietuvių filosofų tekstai, o tų tekstų autorių pavardės minimos straipsnyje.

1 lentelė. Lietuvių filosofų tekstų skaičius akademiniuose žurnaluose 1989–2009 m.

Metai	<i>Filosofija. Sociologija</i>	<i>Logos</i>	<i>Problemos</i>	Bendra suma
1989	–	–	24	24
1990	14	–	21	35
1991	10	1	8	19
1992	15	–	–	15
1993	25	5	–	30
1994	16	2	12	30
1995	21	1	19	41
1996	15	2	23	40
1997	18	2	12	32
1998	16	2	37	55
1999	21	19	9	49
2000	12	17	21	50
2001	9	21	19	49
2002	12	30	20	62
2003	7	49	26	82
2004	11	49	30	90
2005	14	68	29	111
2006	15	58	40	113
2007	10	38	32	80
2008	12	40	28	80
2009	15	62	25	102
Iš viso	288	466	435	1189

2 lentelė. Lietuvių filosofų tekstai, kuriuose minimi kolegos, 1989–1999 m.

Metai	<i>Filosofija. Sociologija</i>	<i>Logos</i>	<i>Problemos</i>	Iš viso
1989	–	–	5	5
1990	7	–	4	11
1991	–	–	2	2
1992	3	–	–	3
1993	9	–	–	9
1994	2	–	–	2
1995	8	–	3	11
1996	2	–	4	6
1997	5	–	3	8
1998	8	–	9	17
1999	7	4	1	12
2000	5	2	7	14
2001	4	2	5	11
2002	3	6	9	18
2003	4	8	8	20
2004	3	14	6	23
2005	7	15	5	27
2006	2	25	15	42
2007	5	6	12	23
2008	2	13	16	31
2009	12	21	11	44
Iš viso:	98	116	125	339

3 lentelė. Visų lietuvių filosofų tekstų ir tekstų, kuriuose minimi kolegos, santykis 1989–2009 m.

	<i>Filosofija. Sociologija</i>	<i>Logos</i>	<i>Problemos</i>	Iš viso
Visi tekstai	288	466	435	1189
Skaičius tekstų, kuriuose minimi kolegos	98	116	125	339
Santykis	2,93	4,01	3,48	3,5

Pliki skaičiai tarsi rodo, kad lietuviškos filosofijos situacija nėra bloga. Antrasis nagrinėto periodo dešimtmetis pasižymi intensyvesniu kolegų minėjimu. Kas trečiame ar kas ketvirtame straipsnyje filosofai mini, cituoja ar kritikuoja savo kolegas. Tačiau šių skaičių patikslinimas rodo ką kita. Dauguma nuorodų į savo kolegas pasižymi tik privalomu paminėjimu straipsnio pradžioje. Tipiška tokio minėjimo forma: šią problemą yra nagrinėję XXXXX (1985), YYYYY (1995) ir ZZZZZ (2001), kur XXXXX, YYYYY ir ZZZZZ – lietuvių filosofų pavardės. Toks paminėjimas jokio tęsinio tekste neturi ir neatlieka jokios funkcijos, nebent tuo parodomas problematikos ir kolegų domesio srities išmanymas, o literatūros sąrašas praplečiamas keliomis pozicijomis. Padėtis darosi dar skurdesnė, kai tekstuose imama ieškoti kitų šalių akademiniams žurnalams būdingų ir svarbių atributų – kritinių tekstų, atsakymų į kritiką, diskusijų.

3.2. Gerų naujienų pabaiga, arba tai, ko neparodo matematinė retorika

Nei *Filosofija. Sociologija*, nei *Logos* ar *Problemos* neturi rubrikos „Atsakymai kritikams“. Šios rubrikos (ne)buvimas savaime dar nieko nereiškia, nes kritiniai tekstai ir diskusijos gali būti spausdinami ir be specialaus išskyrimo. Deja, nė viename nagrinėtame žurnale diskusijų nerasta. Esama bandymų užmegzti diskusiją, tačiau jie neturi tęsinio. Idealiu atveju situacija turėtų atrodyti taip: filosofas (F1) straipsnyje (S1) nagrinėja problemą (P1), kitame straipsnyje (S2) antras filosofas (F2) kritikuoja S1 taikomą P1 sprendimą, siūlydamas naują problemos interpretaciją ar sprendimą (P2).

Racionalu tikėtis, kad F1 sureaguos į S2 ir parašys naują straipsnį (S3). Deja, Lietuvos akademiniuose, filosofijai skirtuose žurnaluose toliau S2 nenužengiama. Pavyzdžiui, Jonas Dagys ir Mindaugas Briedis (*Problemos*: 2006, Nr. 70) kritikuoja Jono Čiurlionio straipsnį (*Problemos*: 2006, Nr. 68), tačiau J. Čiurlionis raštu į kritiką nesureaguoja ir S3 neatsiranda.

Kitas svarbus tradicijai būdingas aspektas – kolegų ir oponentų kritika. Per 20 metų nagrinėtuose žurnaluose pavyko aptikti tik septynias kolegų kritikos apraiškas: Rūta Rinkevičienė kritikuoja Alfonsą Vaišvilą (*Filosofija. Sociologija*: 1990, Nr. 1); Valdas Pruskus dukart kritikuoja Leonidą Donskį (*Problemos*: 2001, Nr. 60; *Logos*: 2008, Nr. 57); Stepas Tunaitis taip pat du kartus kritikuoja Bronislovą Genzelį (*Filosofija. Sociologija*: 2003, Nr. 3); minėtasis J. Čiurlionis vieną kartą nesutinka su Albinu Plėšniu (*Problemos*: 2006, Nr. 69); Nida Vasiliauskaitė kartą nepritaria Alvydui Jokubaičiui (*Filosofija. Sociologija*: 2006, Nr. 3). Vertas dėmesio tas faktas, kad tai nėra išsami kritika, o veikiau pastangos parodyti savo nepritarimą tam tikrai idėjai ar interpretacijai. Argumentų analizė ir kontrargumentavimas beveik netaikomi. Atsakymai į šias kritines pastabas nagrinėjamuose žurnaluose nepateikiami. Mažai tikėtina, kad jie išvis kurs nors pasirodo rašytiniu pavidalu.

Tiriamuose žurnaluose lietuvių filosofai yra publikavę 13 straipsnių apie savo kolegas (gyvus ir mirusius). Straipsniai apie asmenis:

- keturi straipsniai apie Arvydą Šliogerį (*Filosofija. Sociologija*: 2000, Nr. 2 ir 2009, Nr. 1; *Logos*: 2006, Nr. 45; *Problemos*: 2008, Nr. 73);

- trys straipsniai apie Eugenijų Meškauską (*Problemos*: 1998, Nr. 54);
- du straipsniai apie Vytautą Kavolį (*Filosofija. Sociologija*: 2004, Nr. 1 ir 2009, Nr. 1);
- du straipsniai apie Vosylių Sezemaną (*Filosofija. Sociologija*: 1990, Nr. 1 ir 2009, Nr. 3);
- vienas straipsnis apie Edmundą Gendrolį (*Problemos*: 2008, Nr. 74);
- vienas straipsnis apie Leonardą Jekentaite (*Logos*: 2009, Nr. 58 – 60).

Straipsniai apie E. Meškauską, V. Kavolį, V. Sezemaną, E. Gendrolį ir L. Jekentaite parašyti *post mortem*, todėl jie nėra kritiniai, o jų autoriai akivaizdžiai simpatizuoja filosofams, apie kuriuos rašo. Išimtis – tekstai apie A. Šliogerį, kuriuose jau galima išvystyti kritišką požiūrį ar nepritimą. Deja, A. Šliogeris į šiuos straipsnius raštu nereaguoja.

Tirtuose leidiniuose paskelbtos penkios apžvalgos apie tam tikrus Lietuvos filosofų tyrimo laukus:

- vienas straipsnis apie fenomenologiją Lietuvoje (*Problemos*: 2008, Nr. 74);
- vienas straipsnis apie Lietuvos filosofijos istorijos tyrimus (*Filosofija. Sociologija*: 1993, Nr. 1);
- vienas straipsnis apie lietuviškąją filosofinę „antikotyrą“ (*Filosofija. Sociologija*: 1995, Nr. 3);
- vienas straipsnis apie religijos filosofiją Lietuvoje (*Filosofija. Sociologija*: 2009, Nr. 1);
- vienas straipsnis apie problemų istorijos metodologiją Lietuvoje (*Logos*: 2009, Nr. 58–59).

Kaip ir dera apžvalginiams tekstams, jie atitinka enumeracijos ir dalinės klasifikacijos žanrus, taigi šie straipsniai (bent kol kas) nesukėlė nei atgarsio, nei kritikos ar diskusijos.

Atkreiptinas dėmesys ir į straipsniuose skelbiamas padėkas. Jei autoriai dėkoja kolegoms už naudingas ir vertingas pastabas, vadinasi, kažkokios diskusijos anapus straipsnio vyko. Deja, iš 1189 nagrinėtų straipsnių tik dviejuose dėkojama savo kolegoms už pastabas:

- Alvydas Jokubaitis dėkoja „Raimondui Lopatai, pasiūliusiam nagrinėti šią temą, ir Andriui Bielskiui, pateikusiam daug vertingų pastabų“ (*Problemos*: 2006, Nr. 69);
- Vytautas Grenda dėkoja Viliui Dranseikai ir Ievai Vasilionytei „už vertingus patarimus“ (*Problemos*: 2009, Nr. 76).

3.3. Įtakingiausi ir / ar populiariausi

Siekiant sumažinti pirmiau pateiktos informacijos negatyvumą, tyrime mėginta peržiūrėti, kurie Lietuvos filosofai ir kurie jų tekstai daro didžiausią poveikį kolegoms. Poveikio kriterijus – didžiausia tekstų apyvarta ir jų (pa)naudojimo intensyvumas. Daugiausia minimi, parafrazuojami, cituojami, tyrinėjami ir analizuojami autoriai traktuojami kaip įtakingiausi filosofai tarp kolegų. Taigi buvo siekiama nustatyti Lietuvos filosofų minėjimo ir citavimo dažnį, kuriuo remiantis būtų galima apskaičiuoti populiariausius ir įtakingiausius lietuvių filosofus.

Taškai skaičiuojami pagal autoriaus minėjimo straipsnyje pobūdį. Mažiausia vertė

4 lentelė. Taškų skaičiavimas

Minėjimo pobūdis	Taškai
Paminėjimas	1
Parafrazė	2
Citata išnašoje	3
Citata arba kritinė pastaba	4
Straipsnio skyrius	10
Visas straipsnis	20

(1 taškas) skirta paprastam paminėjimui: pavyzdžiui, „panašius klausimus svarstė XXXXX (1995)“, „plačiau apie tai žr. YYYYYY (1999)“ arba „tokiam požiūriui atstovauja ZZZZZ (2001)“. Du taškai skiriami parafrazei, t. y. nepažodiniam autoriaus idėjų perteikimui: pavyzdžiui, „esamos interpretacijos nepakankamos, todėl šio klausimo sprendimas reikalauja tikslesnio pagrindimo (XXXXX 1995)“. Citatos yra svarbesnės už parafrazes, nes pažodinis minties perteikimas pabrėžia citatų autorių autoritetą ir įtaką. Citatos skirstomos į dvi kategorijas. Citatai išnašoje suteikiama vertė mažesnė (3 taškai), nes tiesioginės įtakos pačiam tekstui ji neturi, tačiau dėl vienokių ar kitokių priežasčių manoma, kad ji verta skaitytojų dėmesio. Citata tekste veikia tekstą ir jame esančius argumentus, todėl ji vertinama labiau nei citata išnašoje. Kadangi diskusijos yra svarbus kriterijus identifikuojant tradicijas ir mokyklas, kritinė pastaba be citavimo taip pat vertinama 4 taškais. Daugiausia taškų skiriama straipsniams apie kolegas (20 taškų) arba jų skyriams (10 taškų), nes tai aiškiai liudija domėjimąsi kolegų idėjomis ir (potencialiai) skatina kritinę analizę bei diskusijas.

Šie skaičiai yra arbitralūs. Vietoje jų buvo galima parinkti ir kitus koeficientus ar vertes. Tačiau bandymų įvertinti situaci-

ją taikant kitokius taškų skaičiavimo koeficientus rezultatai buvo beveik identiški.

5 lentelė. Dažniausiai cituojami ir minimi Lietuvos filosofai: *Filosofija. Sociologija* (1990–2009)

Vieta	Pavardė (institucija)	Taškai
1.	A. Šliogeris (VU)	93
2.	V. Kavolis (Dickinsono koledžas)	64
3.	V. Sezemanas (VU)	55
4.	A. Mickūnas (Ohio universitetas)	46
5.	T. Sodeika (VDU, KTU)	38
6.	A. Sverdiolas (KFMI)	34
7.	D. Kapačiauskienė (KTU)	28
8.	E. Gefenas (KFMI), R. Plečkaitis (VU)	26
9.	V. Rubavičius (KFMI)	22
10.	A. Andrijauskas (KFMI)	17

6 lentelė. Dažniausiai cituojami ir minimi Lietuvos filosofai: *Logos* (1990–2009)

Vieta	Pavardė (institucija)	Taškai
1.	A. Šliogeris (VU)	103
2.	A. Sverdiolas (KFMI)	94
3.	R. Plečkaitis (VU)	85
4.	A. Uždavinys (KFMI)	40
5.	T. Sodeika (VDU, KTU)	33
6.	A. Mickūnas (Ohio universitetas)	27
7.	L. Jekentaitė (VU)	24
8.	Z. Norkus (VU)	20
9.	A. Žukauskaitė (KFMI)	19
10.	B. Genzelis (VU, VDU), B. Kuzmickas (MRU), M. P. Šaulauskas (VU)	18

7 lentelė. Dažniausiai cituojami ir minimi Lietuvos filosofai: *Problemos* (1989–2009)

Vieta	Pavardė (institucija)	Taškai
1.	A. Šliogeris (VU)	145
2.	A. Mickūnas (Ohio universitetas)	100
3.	A. Sverdiolas (KFMI)	49
4.	A. Lozuraitis (VU)	45
5.	E. Meškauskas (VU)	40
6.	Z. Norkus (VU)	35
7.	Č. Kalenda (VU)	21
8.	E. Gendrolis (KTU)	20
9.	R. Plečkaitis (VU)	17
10.	B. Leskauskaitė (KTU)	16

Kaip matome, lyderių sąrašai, su tam tikromis išimtimis, susikloja. Skiriasi mažiau taškų surinkę filosofai. Jų citavimo dažnį galima paaiškinti priklausomybe konkrečiai akademinei institucijai, kuri

kuruoja žurnalo leidimą, arba didžiosios savo produkcijos dalies skelbimu viename žurnale: pavyzdžiui Norkus ir *Problemos*, ar A. Uždavins ir *Logos*.

8 lentelė. Dažniausiai cituojami ir minimi Lietuvos filosofai: *galutiniai rezultatai* (1989–2009)

Vieta	Pavardė (institucija)	Taškai
1.	A. Šliogeris (VU)	341
2.	A. Sverdiolas (KFMI)	177
3.	A. Mickūnas (Ohio universitetas)	173
4.	R. Plečkaitis (VU)	128
5.	V. Kavolis (Dickinsono koledžas)	90
6.	V. Sezemanas (VU)	77
7.	T. Sodeika (VDU, KTU)	76
8.	A. Lozuraitis (VU)	64
9.	Z. Norkus (VU)	58
10.	A. Žukauskaitė (KFMI)	41
11.	A. Andrijauskas (KFMI)	39
12.	B. Genzelis (VU, VDU)	31

Pastaba: kad būtų išvengta abejonių dėl A. Mickūno ir V. Kavolio „lietuviškumo“ bei pastarojo „filosofiškumo“, galutinėje lentelėje pateikiama 12 pavardžių. Jei puristai pašalintų Mickūną ir Kavolį, sąrašas tebebūtų baigtinis.

9 lentelė. Dažniausiai minimų ir cituojamų lietuvių filosofų tekstų dešimtukas

Vieta	Tekstas	Taškai	Minėjimo dažnis (kartai per 1 metus)
1.	Šliogeris A. 1996. <i>Transcendencijos tyla</i> . Vilnius: Pradai.	65	1,16
2.	Sverdiolas A. 1983. <i>Kultūros filosofija Lietuvoje</i> . Vilnius: Mintis.	56	0,66
3.	Šliogeris A. 1988. <i>Daiktas ir menas: du meno kūrinio ontologijos etiudai</i> . Vilnius: Mintis.	52	0,61
4.	Mickūnas A. 1999. Dialogo sritis. <i>Baltos lankos</i> , 1999, Nr. 11.	50	1,13
5.	Plečkaitis R. 2004. <i>Lietuvos filosofijos istorija</i> , I tomas: Viduramžiai – Renesansas – Naujieji amžiai. Vilnius: KFMI.	48	2
6.	Mickūnas A. ir Stewart D. 1994. <i>Fenomenologinė filosofija</i> . Vilnius: Baltos lankos.	40	0,62
7.	Plečkaitis R. 1975. <i>Feodalizmo laikotarpio filosofija Lietuvoje: filosofija Lietuvos mokyklose XVI–XVIII amžiais</i> . Vilnius: Mintis.	33	0,39
8.	Šliogeris A. 1985. <i>Žmogaus pasaulis ir egzistencinis mąstymas</i> . Vilnius: Mintis.	32	0,38
9.	Šliogeris A. 1992. <i>Sietuvos: eseistikos rinktinė</i> . Vilnius: Mintis.	30	0,41
10.	Lozuraitis A. 1984. <i>Tiesa ir vertybė: teorinė ir praktinė antikinės filosofijos orientacija</i> . Vilnius: Mintis.	25	0,29

Vidutinis tekstų amžius apytiksliai sudaro apie 20 metų. Tiesa, senesni tekstai turi daugiau galimybių būti įtraukti į akademinę apyvartą. Tačiau tai negalioja ideologizuotiems sovietmečio tekstams. Nepaisant to, net pusė populiariausių tekstų parašyti sovietmečiu. O tai liudija jų kokybę ir sėkmingas pastangas išvengti propagandos pinklių.

Deja, susumuoti taškai neparodo tekstų minėjimo ir jų citavimo intensyvumo. Todėl padarius prielaidą, kad teksto taškų kiekis reiškia vien citatas ir teksto metų skaičius bus dalijamas iš 4 (citos koeficientas), tuomet bus matomas hipotetinis teksto naudojimo dažnis. Kadangi tyrimas apima laikotarpį nuo 1989 iki 2009 metų, todėl tekstų, skelbtų anksčiau, minėjimo dažnis pradedamas skaičiuoti nuo 1989 metų. Suteikus tekstui didžiausią taškų skaičių (4), paaiškėjo, kad daugiausia taškų surinkusi A. Šliogerio *Transcendencijos tyla* vidutiniškai cituojama šiek tiek dažniau nei 1,16 karto per metus. Tai antras rodiklis po R. Plečkaičio *Lietuvos filosofijos istorijos*, kuri cituota dukart per metus. Iš to galima daryti išvadą, kad Top-10 esančių tekstų citavimo dažnis yra gana mažas, o koeficientai ir sudarytas populiariausiųjų sąrašas nieko gero apie tradicijas ir mokyklas lietuviškoje filosofijoje nepasako².

² Gali kilti klausimas, ar šioje argumentacijoje nesama spragos, ar nėra taip, kad kiekybiniai rodikliai naudojami kokybinei išvadai pagrįsti. Iš tiesų šis tyrimas nebuvo statistinis, o skaičiai naudoti veikiau kaip numatomos tendencijos iliustracija. Suprantama, tokios tendencijos statistiniam pagrindimui reikėtų lyginamojo tarptautinio tyrimo, reikėtų duomenų apie filosofinį diskursą, savo dalyvių skaičiumi, istorija ir publikavimo intensyvumu analogišką lietuviškam. Deja, tokių laisvai prieinamų duomenų nėra. Dėl gerokai didesnio dalyvių skaičiaus ir publikacijų gausumo duomenys apie anglo-

Beje, įdomu tai, kad dešimtuose dominiuoja filosofai ir tekstai, priskirtini fenomenologinei tradicijai. Nepaisant mažo citavimo ir minėjimo dažnio, galima išvelgti fenomenologinės tradicijos užuomazgą, o padarius prielaidą, kad fenomenologinei tradicijai priskiriamų tekstų intensyvumas nemažes, ateityje galima tikėtis lietuviškos fenomenologinės tradicijos radimosi.

4. Kodėl kalbama apie lietuvišką filosofinę tradiciją net ir žinant, kad jos nėra?

Išorinė, t. y. institucinė, Lietuvos filosofijos istorija aiškiai byloja apie sunkumus, trukdančius sukurti filosofinę tradiciją (žr. Plečkaitis 2000). Akivaizdu, kad be normaliai funkcionuojančių universitetų neįmanoma efektyviai perduoti idėjų ir jomis keistis. Galbūt todėl Alvydas Jokubaitis remdamasis istoriniais faktais daro pesimistinę išvadą: tarp dviejų sąvokų – „Lietuva“ ir „filosofija“ – nėra būtino analitinio ryšio (I. Kanto prasme). Taigi filosofijos praradimas Lietuvos kultūrai nebūtų mirtinas smūgis (Jokubaitis 1997: 49).

Konferencijoje „Filosofija Lietuvoje ir Lietuvos filosofija“ (2010 m. gegužės 7 d., Vilnius) A. Jokubaitis kritiškai įvertino

saksišką filosofinį diskursą nėra atitiktiniai (relevantiški). Tačiau kai kurie faktai gali nurodyti, kad filosofinės tradicijos (ar bent intensyvesnė filosofinė komunikacija) egzistuoja. Geriausiai tai iliustracija Richardo Rorty figūra: „Nuo 1979 iki 2005 *Philosophy and the Mirror of Nature* (vienas iš įtakingiausių Rorty veikalų – A. G.) buvo cituota maždaug du tūkstančius kartų leidiniuose, indeksuotuose „Arts and Humanities Citation Index“. R. Rorty populiarumo viršūnėje paskutiniojo XX a. dešimtmečio pradžioje kasmet publikuota daugiau nei 50 humanitarinių mokslų straipsnių, kuriuose Rorty nurodomas kaip reikšminis žodis. Išsamią antrinės literatūros bibliografiją apie R. Rorty sudaro daugiau nei 1700 pozicijų“ (Gross 2008: 24).

bandymą ieškoti filosofinių tradicijų Lietuvoje motyvuodamas tuo, kad „lietuviška filosofinė tradicija“ tėra retorinė priemonė, nebūtinai turinti realų referentą. Panašiai kaip kreipinys „gerbiamas“ nebūtinai reiškia, kad jo adresatas išties yra gerbtinas asmuo. Šitaip A. Jokubaitis teisingo savo pasirinkimą vartoti „tradicijos“ terminą. Manau, galima su juo nesutikti vien todėl, kad bandymų kalbėti apie tradiciją ar mokyklą yra ne vienas. Be to, jie tarpusavyje nesusiję. Šioje situacijoje galima užklausti, kokie motyvai gali paskatinti „tradicijos“ ar „mokyklos“ terminų vartojimą? Kitaip tariant, kodėl vis dėlto kalbama apie filosofinę tradiciją Lietuvoje net ir žinant (ar bent įtariant), kad jos nėra? Galimi keli hipotetiniai atsakymai:

- (1) Tyrimo objekto sureikšminimas, t. y. lyg ir nepadoru tirti tai, kas nėra svarbu ar išvis neegzistuoja, todėl tokios sąvokos kaip „tradicija“ ar „mokykla“ legitimuoja tyrimo svarbą ir naudą.
- (2) „Tradicijos“ sąvoka tėra retorinė priemonė, vartojama įvardyti ir apibendrinti visumą to, kas asocijuojasi su filosofija Lietuvoje (panašiai kaip ir „filosofinio diskurso“ sąvoka).
- (3) „Tradicijos“ sąvokos vartojimas išreiškia norą, kad ta tradicija būtų reali, t. y. priklausymas tam tikrai tradicijai padeda įteisinti savo kaip tyrėjo ar filosofo poziciją. Priklausyti tradicijai tarsi saugiau nei būti anapus bet kokios akademinės ar intelektualios bendrijos.
- (4) Nepatogu ar net pavojinga teigti, kad tradicijos nėra. Turint omeny trintį tarp „dviejų kultūrų“ (C.P. Snow

prasme), kur vienai kultūrai atstovauja humanitariniai ir socialiniai mokslai, kitai – tikslieji ir gamtos mokslai, bandymas neigti filosofinės tradicijos egzistavimą gali turėti nemalonių finansinių ar institucinių padarinių, ypač vertinant humanitarinės produkcijos kokybę.

- (5) Galiausiai galima naudotis grynai formaliais kriterijais: jei egzistuoja filosofijos studijos, yra doktorantai ir jų vadovai, vykdomi moksliniai tyrimai, vadinasi, tenkinami biurokratiniai reikalavimai, taigi, filosofinė tradicija ar mokykla yra reali, nepaisant to, ar joje vyksta diskusijos, ar jos atstovai domisi vieni kitų darbais, galiausiai – ar esama idėjų ir teorijų tęstinumo ar perimamumo. Šią nuostatą aiškiai išreiškia R. Plečkaičio mokiniai, pavyzdžiui, Dalius Viliūnas³.

A. Jokubaitis atstovautų (1) arba (2) pozicijai, o A. Sverdiolas, matyt, solidarizuotųsi su (3). A. Sverdiolo straipsnyje pastebima tam tikra neatitiktis LFD įstatams. Minėdamas LFD atsiradimo motyvus A. Sverdiolas filosofijos pokyčius aiškina visuomeninės sąmonės transformacijomis:

„visuomenės sąmonėje vykstant giliems, anaipol dar nuosekliai nesuvoktiems ir neapmąstytiems poslinkiams, filosofai negali likti nuošalyje: turime iš naujo iškelti klausimą apie filosofijos esmę, apsvarstyti jos priedermes kultūrai ir atitinkamai pertvarkyti visą savo veiklą“ (Sverdiolas 1989: 3).

³ Pvz., Dariaus Viliūno pranešimas „Apie Lietuvos filosofijos tyrimų mokyklą, kurią būtų galima kurti. In memoriam Romanui Plečkaičiui“ LFD konferencijoje „Filosofija Lietuvoje ir Lietuvos filosofija“ (VU Filosofijos fakultetas, 2010 m. gegužės 7 d.).

Jei reikia iš naujo apsvarstyti pačią filosofiją ir jos priedermes, tuomet toks bandymas taip pat suponuoja ir (radikalias) permainas. Persvarstymo ir pertvarkymo rezultatai neprognozuojami. Antraip nebūtų jokios prasmės „iš naujo iškelti klausimą apie filosofijos esmę“. Racionali A. Sverdiolo teksto rekonstrukcija, derinama su žiniomis apie to meto socialinę-politinę situaciją, leidžia daryti išvadą, kad tai užuomina apie atsiribojimą nuo marksizmo ir tuometinės sovietinės filosofijos. Taigi šioje vietoje kyla klausimas: jei filosofijos revizija būtina, tuomet kodėl vienas iš LFD tikslų pabrėžia filosofinės tradicijos tęstinumą⁴? Galbūt tai tėra LFD įstatų deklaratyvumo apraiška, tačiau klausimas lieka neatsakytas.

Lietuviškos filosofijos išorinės istorijos specifiška lemia tai, kad LFD siūlymas tęsti filosofinės minties tradiciją susiduria tik su dviem tradicijomis kandidatėmis, kurios egzistavo iki 1988 metų ir kurias galima tęsti: arba tai tarpukario Lietuvos filosofija (1918–1940), arba sovietinė filosofija. Tačiau būtent šios dvi kandidatės viską sunkina. Galima rasti ne vieną pavyzdį, demonstruojantį dabartinės filosofijos ir minėtų tradicijų pertrūkį. Pavyzdžiui, A. Šliogeris (1995) tai grindžia nuorodo-

mis į tų tradicijų ideologiškumą: pirmoji atstovauja katalikiškai ir nacionalistinei pasaulėžiūrai, antroji – prievartinei komunistinei ideologijai. Vadinasi, nė viena iš jų neskatina laisvo filosofavimo, taigi tiek dialogas, tiek ginčas su jomis beprasmiskas.

Šiuo požiūriu galima rasti dar vieną paaiškinimą. Algis Mickūnas (cit. pagal Donskis 1997: 157–159) atkreipia dėmesį į vieną Lietuvos filosofų bruožą. A. Mickūno manymu, filosofai Lietuvoje (vienas iš minimų filosofų – A. Sverdiolas) bando rasti tvirtą pagrindą, nesvarbu, kas tai būtų – būtis, metafizika ar objektyvi kalba. Atsižvelgiant į išorinės Lietuvos filosofijos istorijos peripetijas, visiškai suprantama, kodėl reikalingas tvirtas pagrindas – šįkart tradicijos pavaldus.

Esamoje tyrimo stadijoje verta atkreipti dėmesį į ironišką Nerijaus Mileriaus pastabą apie lietuvių filosofų „novatoriškumą“, kuris trukdo rasti tradicijoms ir mokykloms:

„Lietuvoje net „žaliems“, pradedantiems filosofams gana paprasta tapti *pirmiems* – apmąstyti ar tik įvesti į filosofinį akiratį tokias temas, kurių čia niekas dar nebuvo apmąstęs ar netgi pastebėjęs. Šis tariamas novatoriškumas ne tiek įtvirtina teorinio požiūrio išskirtinumą, kiek leidžia užimti išskirtinį, nuo nieko nepriklausomą *topos*. <...> „lietuviškas novatoriškumas“ suteikia privilegiją būti vieninteliu kokios nors, kad ir nežymios filosofinės teritorijos „žinovu“ (Milerius 2002: 156).

Tai gali būti paaiškinta tuo, jog, viena vertus, Lietuvoje filosofų nėra tiek daug, kad tektų dalytis temas ir teritorijas, kita vertus, nėra vietinės tradicijos ir lokalių mokyklų, kurios paveiktų tyrimo lauko pasirinkimą. Dar labiau intriguoja kita N. Mileriaus pastaba: „kai kurių filosofinių temų

⁴ Tarptautinės konferencijos pranešime «Проблемы совместимости и сравнимости философских традиций» (2003 m. kovo 28–29 d., Šiaulių universitetas) kolega iš Rusijos Daniilas Razejevas (Sankt-Peterburgo universitetas) atkreipė dėmesį, kad ši tikslą galima interpretuoti kitaip, t. y. galbūt LFD įstatų autoriai turėjo omeny ne Lietuvos filosofinę tradiciją, o pasaulinės filosofijos tradiciją. Tokia hipotezė galima, tačiau mažai tikėtina. Nuoroda į pasaulinės filosofijos tradiciją skambėtų netinkamai ar net arogantiškai todėl, kad siūlymas pratęsti suponuoja siūlymą kažko naujo. Jei Lietuvos filosofai negali pasiūlyti naujumo ir unikalumo, tuomet vietoje „tęsti“ būtų racionaliau vartoti žodžius „sugręžti“, „prisijungti“, „skleisti“ ir kt.

vengiama ne todėl, kad jos nesukelia jokio teorinio susidomėjimo, o todėl, kad jos jau įvardytos ir traktuojamos kaip savotiška kitų „žinovų“ nuosavybė“ (Milerius 2002: 156). Jeigu tikėsime tuo, ką teigia N. Mile-rius, tai dar kartą patvirtina, kad Lietuvoje nėra filosofinės tradicijos. Pusiau prievartinės tariamų naujovių paieškos skatina atsiribojimą, dezintegraciją, atomizaciją, bet ne jungimąsi, kuris yra svarbus kalbant apie tradiciją. Geriausias to pavyzdys – didesnė dalis kasmetinių LFD konferencijų. Siekiant surinkti pakankamai dalyvių, konferencijų temos formuluojamos pernelyg plačiai⁵. Todėl konferencijose dialogas ir diskusija darosi beveik neįmanomi. Kiekvienas dalyvis siūlo pernelyg siaurą požiūrį į svarstomą klausimą, dėl to prarandamas bendrumas.

Išvados

Atsakymas į klausimą, ar egzistuoja filosofinė tradicija ar mokykla Lietuvoje, yra

⁵ Pvz., „Globalumas ir lokalumas“, „Racionalumas šiandien“, „Racionalumas ir laisvė: konfliktas ar harmonija?“, „Po subjekto“, „Tapatybės sklaida ir ribos“ ir kt.

LITERATŪRA

Collins, R. 1989. Sociology: Proscience or Antiscience? *American Sociological Review*, vol. 54, no. 1.

Collins, R. 2000. The Sociology of Philosophies: A Précis. *Philosophy of Social Sciences*, vol. 30, no. 2.

Corrado, M. 2008. *The Analytic Tradition in Philosophy: Background and Issues*. Chicago: Book-Surge Publishing.

Donskis, L. 1997. *Tarp Klaipėdos ir Karlailio: Visuomenės ir kultūros kritikos etюдai*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.

neigiamas. Kol kas galima identifikuoti tik tradicijos (pvz., fenomenologinės) užuomazgas, tačiau pačios tradicijos dar nėra. Vietiniai kolegos neįdomūs vieni kitiems – jie nei diskutuoja, nei „konfliktuoja“ tarpusavyje. Paradigminių tekstų, galinčių pradėti naują tradiciją, dar nėra arba jie dar neatrasti ir neįvertinti. Svarbiausi ir įtakingiausi tekstai Lietuvos filosofinėje apyvar-toje ateina arba iš praeities, arba iš užsienio. Atsižvelgiant į straipsniuose minimus užsienio autorius ir tekstus, akivaizdu, kad Lietuvos filosofai bando žaisti tarptautiniu lygmeniu, tiesa, vartodami lietuvių kalbą. Todėl peršasi analogija su Lietuvos A lygoje žaidžiančiais futbolininkais, kurie trokšta rungtyniauti Europos Čempionų lygoje ar bent aukščiausiose kitų Europos šalių lygose (Anglijos *Premier League*, Vokietijos *Bundesliga*, Ispanijos *Primera División*, Italijos *Serie A* ar Prancūzijos *Ligue 1*). Lygiai taip dauguma Lietuvos filosofų, siekdami būti pirmi ir geriausi savo srityje, aiškiai demonstruoja norą nežaisti tradicinėje Lietuvos filosofijos A lygoje. *Olé, olé, olé, olé...*

Gross, N. 2008. *Richard Rorty: The Making of an American Philosopher*. Chicago: University of Chicago Press.

Hobsbawm, E. and Ranger, T. (eds.). 1983. *The Invention of Tradition*. Cambridge: Cambridge University Press.

Jokubaitis, A. 1994. Lietuvos filosofinė tradicija postmodernizmo akivaizdoje, *Naujasis Židinys*, Nr. 11.

Jokubaitis, A. 1997. *Postmodernizmas ir konservatizmas*. Kaunas: Naujasis laikas.

Juodka, B. 2002. Vienintelė mokslo problema –

finansų stygius [A. Bačiulio interviu su B. Juodka], *Veidas*, Nr. 42.

Mabille, L. 2009. *Nietzsche and the Anglo-Saxon Tradition*. London; New York: Continuum.

Mielaitis, G. (red.) 1996. *Lietuvos filosofinė mintis: chrestomatija*. Vilnius: Aidai.

Milerius, N. 2002. Lietuvos filosofijos topografinis žemėlapis, *Baltos lankos*, Nr. 15–16.

Plečkaitis, R. 1975. *Feodalizmo laikotarpio filosofija Lietuvoje*. Vilnius: Mintis.

Plečkaitis, R. 2000. Vilniaus universiteto Filosofijos fakultetui 420 metų, *Problemos* 57.

Putnaitė, N. 2001. Ar esama Lietuvoje filosofijos?, *Naujasis Židinys*, Nr. 11.

Radvilavičius, V. 1998. Išskirtinė asmenybė, *Problemos* 54.

Sokolowski, R. (ed.) 1989. *Edmund Husserl and the Phenomenological Tradition: Essays in Phenomenology*. Washington: Catholic University of America Press.

Stoškus, K. 1995. Postmoderniškas šokis ant Lietuvos filosofinės tradicijos, I–III, *Kultūros barai*, Nr. 8–11.

Stoškus, K. 1998. Eugenijaus Meškausko fenomenas, *Naujoji Romuva*, Nr. 1 (521).

Sverdiolas, A. 1989. Įkurta Lietuvos filosofų draugija. *Komjaunimo tiesa*, sausio 11 d, Nr. 8 (11163).

Šliogeris, A. 1995. *Konservatoriaus išpažintys: 1988–1994 metų tekstai*. Vilnius: Pradai.

Šliogeris, A. 1998. Mokytojas, *Problemos* 54.

Vaughan, W. 2008. *Detours in Philosophy: Controversies in the Continental Tradition*. New York: Peter Lang Publishing, Inc.

Zabulis, H. 1998. Neįsiterpęs į dogmą, *Problemos* 54.

Гедутис, А. 2004. Существует ли философская традиция в Литве? In: Е.Н. Лисанюк и Д.Н. Разев (ред.). *Балтийские философские чтения: Проблемы совместимости и сравнимости философских традиций*. Санкт-Петербург: Издательство Санкт-Петербургского университета.

PHILOSOPHY IN LITHUANIA AFTER 1989:

WHAT DO LITHUANIAN ACADEMIC JOURNALS REVEAL?

Aldis Gedutis

S u m m a r y

In this study, the condition of Lithuanian philosophy after 1989 was analyzed. The attention is focused on the question whether any philosophical tradition(s) and/or school(s) have originated during the last 20 years. The object of the research was Lithuanian academic philosophical journals: *Problemos*, *Filosofija*, *Sociologija* and *Logos*. The chronological scope: articles published during the period 1989–2009. The major objective of the inquiry is to reveal and figure out citation and communication strategies in the discourse of Lithuanian academic philosophy

and to identify the existence of philosophical tradition (school), if any. The major concern can be summarized by the following questions: what is the frequency of the colleagues' citation? Are Lithuanian philosophers' citation strategies sufficient to claim the fact of the existence of Lithuanian philosophical tradition (school)? What are the most influential Lithuanian philosophers and philosophical texts?

Keywords: Lithuanian philosophy, philosophical tradition, philosophical school, citation index, communication in philosophy.

Įteikta 2010 06 16